

С.М. Онисько, Р.І. Содома

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ БАНКАМИ

У статті проаналізовано стан і тенденції розвитку кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з комерційними банками, а також сучасні умови банківського кредитування підприємств галузі. Розглянуто проблеми залучення кредитних ресурсів підприємствами АПК. Визначено етапи кредитування сільськогосподарських підприємств банками та особливості фінансово-кредитної діяльності деяких країн світу.

Ключові слова: банківське кредитування, сільськогосподарські підприємства, банки, кредитні ризики, фінансово-кредитні організації.

Табл. 1. Рис. 4. Літ. 11.

С.М. Онисько, Р.И. Содома

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ БАНКАМИ

В статье проанализированы состояние и тенденции развития кредитных отношений сельскохозяйственных предприятий с коммерческими банками, а также современные условия банковского кредитования предприятий отрасли. Рассмотряются проблемы привлечения кредитных ресурсов предприятиями АПК. Определены этапы кредитования сельскохозяйственных предприятий банками и особенности финансово-кредитной деятельности некоторых стран мира.

Ключевые слова: банковское кредитование, сельскохозяйственные предприятия, банки, кредитные риски, финансово-кредитные организации.

S.M. Onysko, R.I. Sodoma

DEVELOPMENT TRENDS IN BANKS' CREDITING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article analyzes the state and the trends in credit relations development between agricultural enterprises and commercial banks as well as the current terms of bank crediting for enterprises of the given sector. Problems of credit resources attraction by enterprises of the agroindustrial complex are considered. Stages in banks' crediting of agricultural enterprises are determined along with the peculiarities of financial & credit activity in some countries of the world.

Keywords: bank crediting; agricultural enterprises; banks; credit risks; financial & credit organizations.

Постановка проблеми. Серед основних чинників економічного зростання сільського господарства як стратегічної галузі економіки України важливе місце належить її кредитному забезпеченню. Об'єктивна необхідність та особлива роль кредиту, без якого галузь як товаровиробник не може існувати, зумовлені специфікою його відтворювального процесу. Нині, за умов обмеженості бюджетних коштів, інвестиційної непривабливості аграрного виробництва для інвесторів, орієнтованості кредитних спілок на дрібного позичальника, кредити комерційних банків є єдиним реальним і поки що безальтернативним джерелом покриття потреби сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах. Вирішити проблему кредитування сільськогосподарських підприємств, пов'язану з ефективністю залучення кредитних ресурсів в

АПК, одним заходом неможливо – потрібен системний підхід, який би максимально врахував специфіку агропромислового виробництва як суб'єкта кредитування [3, 17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кредитування аграрного сектору економіки, особливо ролі банків у цих процесах, розглядаються у наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як І.М. Барановський [1], А. І. Берлач [2], М.Я. Дем'яненко [3], М.М. Коробейников [6], І. Кузьмін [7], В.В. Лаврук [8], О.О. Лошкарьова [9] та інших. Але, як засвідчує огляд літературних джерел і реальний стан справ з кредитуванням сільськогосподарського виробництва, існує низка невирішених питань, які вимагають поглибленого дослідження та нових розробок.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на вагомий здобуток в дослідженні проблем кредитування аграрних підприємств, існуючі засади не дозволяють у повній мірі комплексно та спрямовано підійти до їх вирішення. У нинішніх умовах існуюча система кредитування орієнтована на дохідність у галузях із відносно високою оборотністю капіталу, пропонувані відсоткові ставки й умови не дають змоги сільськогосподарським підприємствам бути повноправними учасниками ринку кредитних ресурсів. Тому необхідно акцентувати увагу на низці питань, вирішення яких позитивно вплине на дану проблему. Велике значення має формування партнерських відносин між банками та клієнтами – аграрними підприємствами, оцінка фінансових можливостей підприємств, їх своєчасна інформованість про різні фінансові програми підтримки підприємств АПК [4, 18].

Цілі дослідження: вивчити стан кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств України, розробити пропозиції щодо вдосконалення кредитних відносин сільськогосподарських підприємств із комерційними банками.

Основні результати дослідження. Банки складають невід'ємну частину сучасного грошового господарства та виступають зв'язуючою ланкою між виробником і споживачем. В умовах ринку банки неминуче стають одним із основних, ключових елементів економічного регулювання. У цьому плані особливу роль відіграють кредити для стабільного функціонування виробничого процесу сільськогосподарських підприємств.

До основних ознак кредитування сільськогосподарських підприємств слід віднести: підвищену ризикованість кредитного портфеля, пов'язану з нестабільністю сільськогосподарського виробництва, залежністю платоспроможності позичальників від урожайності рослин, продуктивності тварин, погодних умов, технологій, які використовуються позичальником, ризик погіршення фінансового стану позичальника, що може призвести до непогашення кредиту та державної політики регулювання аграрного ринку; циклічність надання і погашення кредитів, обумовлену сезонністю виробництва і реалізації продукції та періодичним коливанням у підприємств потреб у додатковому оборотному капіталі.

З точки зору сільськогосподарських товаровиробників, головними причинами, що негативно впливають на стан кредитування аграрної сфери, є великий відсоток банку за кредит. Закладання майбутнього урожаю починається

з осені попереднього року, а його отримання – в липні чи вересні. Через низькі ціни на сільгосппродукцію в цей період коштів вистачає тільки на покриття боргів, які з'являються під час посівної. Сільгоспвиробники з цієї причини стараються не брати кредити восени під закладання урожаю, щоб не платити великі відсотки банку – виробництва продукції рослинництва не буде впродовж майже 10 місяців, а за відсутності тваринництва ці відсотки платити взагалі немає чим. Кредити сільгоспвиробники вважають за краще взяти весною з метою економії на виплаті відсотків банку (за 4–5 місяців) і тому значний обсяг робіт переноситься на весняний період. Великий обсяг робіт неможливо провести в оптимальні агрономічні строки, що, у свою чергу, негативно відбивається на врожайності сільськогосподарських культур; отриманий кредит треба забезпечити наданням банку заставного ліквідного майна, що складає 200–250% від суми кредиту. При цьому банки оціню суму застави за допомогою Торгово-промислової палати зменшують на 30%. Тому значна частина господарств, які мають найбільшу потребу в кредитах, через відсутність ліквідного майна не кредитуються. Сучасний стан залучених кредитних ресурсів демонструє рис. 1.

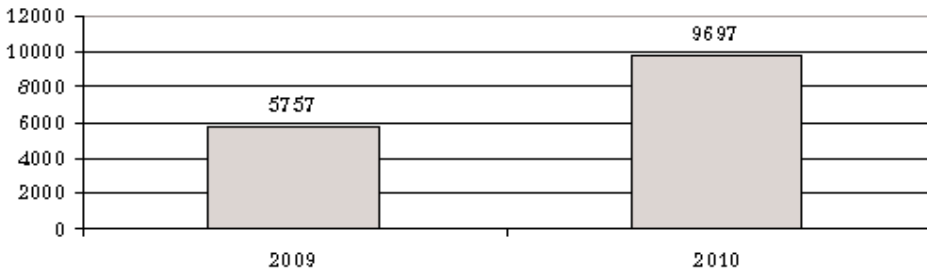

Рис. 1. Стан залучених кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу (за період 2009–2010 рр.), млн. грн. [10]

Підприємствами агропромислового комплексу у 2010 р. залучено кредитів на суму 9697,5 млн. грн. (на 68,4% більше від залучених у 2009 р.). Кредити залучили 2238 підприємств. Із загального обсягу отримано 1448,7 млн. грн. пільгових кредитів, що залучили 59 підприємств. Відсоткові ставки, під які банки кредитували підприємства, становили 15–3%. Обсяг пільгових кредитів, залучених у 2006–2009 рр., за якими отримано компенсацію відсоткової ставки у 2010 р., становить 3386,1 млн. грн. [10].

Аналіз обсягів кредитів сільськогосподарським підприємствам за лютий 2011 р. засвідчив, що найбільше кредитів отримано у м. Києві та Київській обл., а найменше – в Івано-Франківській та Чернівецькій областях (рис. 2).

Регіональний аналіз дозволяє виявити значні диспропорції всередині самої галузі у регіональному розрізі (станом на кінець лютого 2011 р. мінімальна відсоткова ставка за кредитами, наданими сільськогосподарським корпораціям, становила 9,2% річних у Миколаївській області, максимальна – 25,2% річних – у Закарпатській області) (рис. 3).

Кожен кредитор дбає про найбільшу віддачу від вкладених коштів і мінімальний ризик. Тому банки в переважній своїй більшості надають кредити тільки тим підприємствам, які здатні розплатитися за кредитом і надати лік-

відну заставу в достатній кількості. Сьогодні у заставу аграрії можуть запропонувати тільки майбутній урожай. Але банки неохоче погоджуються на таку заставу, враховуючи організаційні і погодні ризики, що можуть вплинути на врожай. Техніка і будівлі, які могли б стати забезпеченням кредиту, у більшості підприємств знаходяться у незадовільному стані. Єдиним виходом у даній ситуації може бути використання землі як застави за кредитом. Проте і в цьому випадку фінансові організації відмовляються вступати в кредитні відносини з сільськогосподарськими підприємствами. Це відбувається через те, що ці підприємства часто нездатні розплатитися з власними працівниками і розпайовують землю з метою утримання працівників і продовження діяльності.

Рис. 2. Обсяги кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам, у розрізі регіонів, за лютий 2011 р., млн. грн., розроблено за [10]

Сільське господарство на сьогодні має значний дефіцит фінансових ресурсів. Банки, які здатні надати потрібні ресурси для сільськогосподарського виробництва, надають перевагу страхівці чи забезпеченості повернення кредиту та сплаті відсотків по ньому. Тому кожному сільськогосподарському товаровиробнику необхідно знайти шляхи для гарантування кредитів, щоб мати змогу розширювати свою діяльність. Сьогодні в Україні більше 50 страхових компаній працюють із сільським господарством.

Кредитування сільськогосподарських підприємств банками здійснюється за допомогою певних етапів: 1. Покупець надає в банк заяву на кредитування, в якому зазначає назву продавця, основні реквізити контракту та вид сільськогосподарської техніки. 2. Банк обговорює з продавцем можливість кредитування контракту і надає згоду про кредитування. 3. Продавець надає покупцю проект контракту. 4. Продавець звертається до страхової компанії з проханням про страхування угоди. 5. Покупець надає в банк проект контракту, банк приймає рішення щодо кредитування. 6. Укладається контракт між продавцем та покупцем про купівлю сільськогосподарської техніки. 7. Страхова компанія

приймає рішення про страхування даної угоди та повідомляє своє рішення банку і покупцю. 8. Продавець поставляє сільськогосподарську техніку покупцю і надає документи для сплати в банк. 9. Банк-кредитор сплачує суму поставки продавцю. 10. Покупець сплачує за кредит банку (рис. 4).

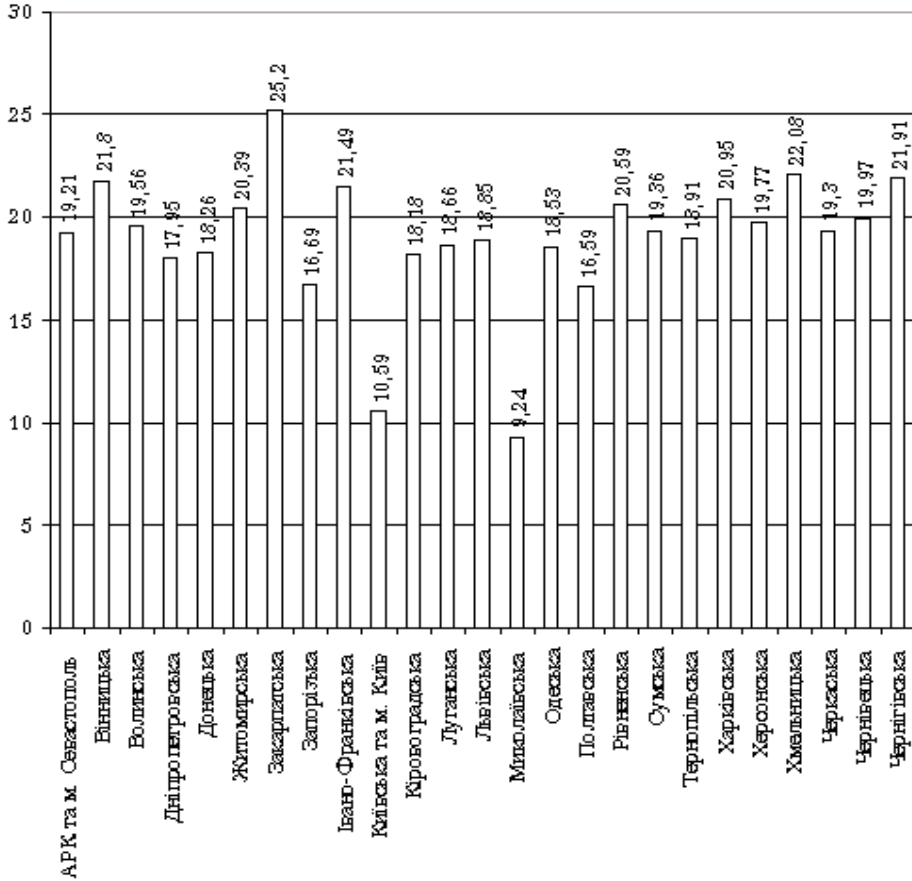

Рис. 3. Відсоткові ставки за кредитами, наданими сільськогосподарським підприємствам, по областях України, станом на 29.02.2011, млн. грн. [10]

Заставою кредиту при такому кредитуванні є майно або одиниця придбаної сільськогосподарської техніки.

Слід зазначити, що дієвим є застосування даного методу кредитування для фінансового забезпечення оновлення сільськогосподарської техніки й обладнання, що, у свою чергу, призведе до підвищення рівня якості сільськогосподарського виробництва та якості життя селян. Проте, коли фінансових ресурсів вистачає лише на покриття виробничих витрат, а ресурсів на оновлення необоротних активів не вистачає, таке кредитування є шляхом виходу з критичної ситуації, яка склалася на сільськогосподарських підприємствах. У результаті укладання контрактів на придбання сільськогосподарської техніки та фінансування за рахунок кредитних ресурсів банків оптимізуються власні

оборотні кошти, які можуть бути спрямовані на розвиток та розширення виробництва, подальше оновлення матеріально-технічної бази, збільшення обсягу фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства.

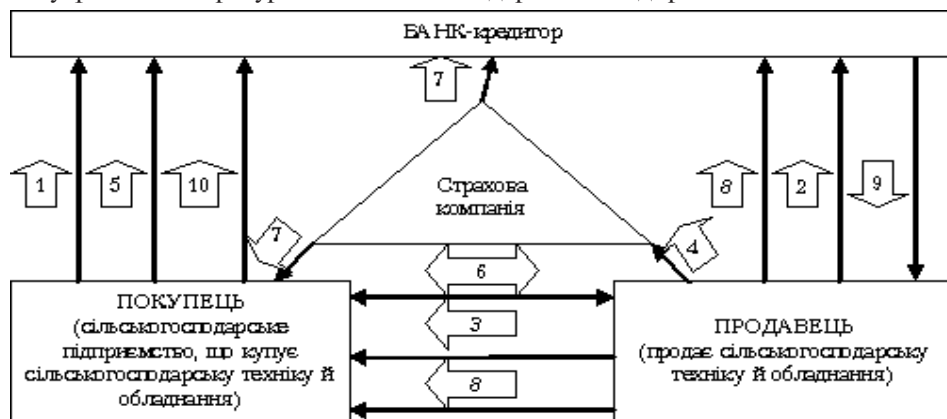

Рис. 4. Етапи кредитування сільськогосподарських підприємств банками, розроблено за [8, 88]

Аналіз структури фінансово-кредитних систем АПК зарубіжних країн показує, що до її складу входять різні фінансові інститути, які можна поділити на дві групи: 1) державні сільськогосподарські банки; 2) комерційні банки, які акумулюють засоби населення у вигляді депозитів (табл. 1).

Таблиця 1. Фінансово-кредитне забезпечення банками сільського господарства в розвинених країнах світу*

Країна	Установи, що здійснюють фінансово-кредитне обслуговування АПК	Найбільші банкі-кредитори аграрного сектору
США	Фінансово-кредитні організації	1. Комерційні банки 2. Система фермерського кредиту (Farm Credit System) – складається з семи банків і асоціацій у формі кооперативів.
Велика Британія	Фінансово-кредитні організації	Найбільші банки (Lloyd Bank, Midland Bank, Barclay Bank)
Німеччина	Фінансово-кредитні організації	1. Союз німецьких народних банків і банків товариств «Райффайзен» (більше 1470 товариств). 2. Діяльність контролюється державою: - Сільськогосподарський рентний банк у Франкфурті-на-Майні; - Німецький земельний банк; - Німецький поселенський і іпотечний банк у Бонні.
Франція	Спеціалізовані банки	Банк «Креді Агріколь»
Іспанія	Спеціалізовані банки	«Банко де кредіто агрícola» (Banco de credito agrícola)
Нідерланди	Спеціалізовані банки	Рабобанк

* розроблено за [7, 32].

Порівняно з іншими галузями економіки аграрний сектор є дуже високо-ризиковою та інвестиційно непривабливою галуззю з відносно низьким рівнем прибутковості [5, 94].

Висновки. Кредитні ресурси, як правило, залучають в аграрну сферу для нарощування виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. За допомогою кредитів банківський сектор може впливати на покращення показників діяльності підприємств, таких як, наприклад, дебіторська та кредиторська заборгованість, які впливають на фінансовий стан.

Останнім часом банки різних країн усе гостріше відчувають проблему банківського кредитування, яка також актуальна і для вітчизняної банківської системи. Велика кількість банків зазнає втрат від недосконалої оцінки ризику і вимушена завищувати відсоткові ставки за кредитами, від чого, у свою чергу, потерпають позичальники.

Розширення регіональної мережі комерційних банків, а також забезпечення товаровиробників достовірною й оперативною інформацією про ринок кредитних ресурсів дасть змогу ефективно запрацювати кредитній системі на селі.

1. *Барановський І.М.* Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників // Науковий вісник Національного аграрного університету.— 2008.— №119. — С. 236–240.
2. *Берлач А.* Система кредитування сільськогосподарських виробників // Фінанси України.— 2004.— №3. — С. 44–45.
3. *Дем'яненко М.Я.* Кредитування сільськогосподарських підприємств: теорія і практика // Облік і фінанси АПК.— 2005.— №7. — С. 9–19.
4. *Долгий Л.І.* Комерційні банки та маркетингова політика держави в галузі сільськогосподарського виробництва // Вісник Національного банку України.— 2005.— №10. — С. 18–20.
5. *Колотуха С.М.* Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності // Економіка АПК.— 2009.— №1. — С. 89–96.
6. *Коробейников М.М.* Зарубежная практика кредитования сельского хозяйства и ее позитивное использование в условиях современной России // Международный сельскохозяйственный журнал.— 2001.— №4. — С. 3–9.
7. *Кузьмин И.* Финансово-кредитное обеспечение сельского хозяйства в развитых странах // Международный сельскохозяйственный журнал.— 2001.— №1. С. 31–34.
8. *Лаврук В.В.* Розвиток та інвестування сільськогосподарського виробництва України // Економіка АПК.— 2010.— №2. — С. 88–95.
9. *Лошкарьова О.О.* Система кредитної та фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств України // Фінанси підприємств.— 2005.— №5. — С. 94–100.
10. Статистична інформація // Національний банк України // www.bank.gov.ua.
11. Zahlen zur wirtschaftlichen Entwicklung der Bundesrepublik Deutschland (1998). Köln, Institut der deutschen Wirtschaft, S. 158.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2011.